

De vele gezichten van huiselijk geweld: de aanpak van Veilig Thuis en samenwerkingspartners

© Sietske Dijkstra¹, april 2016, bij gebruik bron vermelden

'We are not good at dealing with childhood trauma. But we need to learn. Our lives depend on it' Vincent Felitti

Veilig Thuis in de keten

Harde klappen, psychische terreur, dwingende controle, aanranding, dreiging met wapens, fysieke en psychische verwaarlozing, stalking en bedreiging zijn allen vormen van geweld die zich in intieme relaties voordoen. Wat gaat er schuil achter meldingen bij Veilig Thuis? Hoe veilig of vervreemdend is het thuis? ² Om wie en waarover gaat het? Huiselijk geweld heeft vele gezichten, grote impact³ en leidt soms tot fatale gevolgen⁴.

Pleisters plakken helpt niet, samenhang zorgvuldig onderzoeken en hulp op maat bieden wel

Veilig Thuis is een jonge organisatie die in 26 regio's werkt aan een hardnekkig, ernstig en wijdvertakt maatschappelijk probleem en heeft te maken met geweld dat soms meerdere generaties bestrijkt. Pleisters plakken helpt niet, samenhang zorgvuldig onderzoeken en hulp op maat bieden wel. Veilig Thuis is ontstaan per januari 2015 uit een fusie van de AMK's, de Advies en Meldpunten Kindermishandeling en de Steunpunten Huiselijk geweld. Veilig Thuis kan huiselijk geweld zeker niet alleen aanpakken: zij heeft solide en deskundige

¹ Dr. Sietske Dijkstra is expert huiselijk geweld, werkzaam als onderzoeker, spreker en docent bij bureau Dijkstra, zie www.sietske-dijkstra.nl. Vanuit de Hogeschool Utrecht is ze betrokken bij het experiment verdiepende leerateliers als voortzetting van ZSM (zie ook noot 14 en 15).

² Dijkstra, S. & L. van Doorn 2014 *Een vreemde THUIS in den vreemde*, Stili Novi, Utrecht, www.vreemde-thuis.nl

³ Het geweld in de kindertijd en een hoge ACE-score leidt tot veel gezondheidsklachten waaronder depressie, verslaving, obesitas en vroegtijdige sterfte, zie de grootschalige longitudinale studie uit San Diego, Felitti, V. J. 2002. The relation between adverse childhood experiences and adult health: turning gold into lead. *The Permanente Journal*, 6(1), 44–47.

⁴ Onderzoek naar de toedracht van geweld met dodelijke afloop van kinderen en volwassenen is zeer relevant. Samen met Wil Verhoeven analyseerde ik in 2014 de Zeister zaak op basis van een inspectierapport, waarin de broertjes Ruben en Julian door hun vader werden gedood, die later de hand aan zichzelf sloeg. Een van de zeven lessen die we trokken was: wees bij geweld altijd concreet en specifiek, Dijkstra S & W. Verhoeven, 2014 Gescheiden werelden en gespannen verhoudingen: ouderschap na scheiding en geweld met dodelijke afloop, *Maatwerk* 1, 2-6. <http://www.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:45529/DS1>

samenwerkingspartners nodig in het veranderde lokale en regionale veld.⁵ De hulp en ondersteuning dient intersectoraal te zijn, multidisciplinair en specialistisch in een landelijk dekkende infrastructuur⁶. Ambulant en dichtbij als het kan, uithuis en intramuraal als het moet. Kernpartners zijn sociale wijkteams, centra voor jeugd en gezin, reclassering, politie (waaronder wijkagenten), maatschappelijk werk, Spirit, jeugdhulpverlening, jeugdbescherming, betrokkenen bij het tijdelijk huisverbod en ook regelmatig vrouwenopvang, het veiligheidshuis en verslavingszorg. Dit om een melding of adviesvraag goed te kunnen verbinden met passende hulp en soms ook straf.⁷ Doel van een effectieve aanpak is immers om het geweld duurzaam te stoppen, maar zo eenvoudig als dat hier opgeschreven staat, is het niet. Het Verwey-Jonker Instituut liet in 2014 in een meerjarige studie onder 200 gezinnen zien dat het geweld in een derde van de gevallen na een interventie niet was gestopt. Zij pleiten voor gespecialiseerde hulp bij het doorbreken van vooral chronische geweldspatronen⁸.

Kansen en spanningen

Veilig Thuis biedt nieuwe kansen in de aanpak van geweld achter de voordeur: zij kan een spil zijn bij het opgang brengen van passende hulp en mogelijkheden benutten om de aanpak van geweld beter en in samenhang te verbinden.

Hoe bouwen we al werkend deze brug zodat Veilig Thuis en samenwerkingspartners zich goed ontwikkelen?

Maar de spanning van vernieuwing en bezuiniging laat zich ook gelden en de vraag of de transitie tot een transformatie leidt waarin collectief lerende professionals over organisaties heen deze spanningen in hun vakmanschap overbruggen met een krachtige gemeenschappelijke bedoeling. Hoe bouwen we al werkend deze brug en kunnen Veilig

⁵ Samen met Han Spanjaard deed ik in 2015 in opdracht van de centrumgemeente Almere een tussenevaluatie naar Veilig Thuis Flevoland in de keten waarin we Veilig Thuis en Steunpunten spraken, beleidsambtenaren van zes gemeenten, bestuurders van jeugdzorg en vrouwenopvang, coördinatoren en uitvoerende professionals. Er bleken in het veld diverse opvattingen te zijn van integrale en gewenste hulp, en er was onvoldoende aansluiting op en deskundigheid in het lokale veld. Dijkstra. S. & H. Spanjaard 2015 *Naar een integrale aanpak Veilig Thuis Flevoland*. Tussentijdse evaluatie van Veilig Thuis Flevoland, Steunpunten, kernpartners en zes gemeenten. Utrecht/Almere: Bureau Dijkstra/Gemeente Almere.

⁶ <file:///E:/veiligthuis/Bijlage%204%20-%2020151117%20Rapport%20-%20MovisieNJI%20Op%20weg%20Verkenning%20naar%20een%20landelijk%20dekkende%20infrastructuur.pdf>

⁷ Uit het in noot 5 genoemde onderzoek bleek onder andere dat de aansluiting van Veilig Thuis met het lokale veld en de deskundigheid aldaar veel meer aandacht vraagt. We ontwikkelden ook een aanbod voor Veilig Thuis en ketenpartners, <http://www.sietske-dijkstra.nl/wordpress/wp-content/uploads/Veilig-Thuis-in-de-Ketendefinitief11oktober.pdf>

⁸ Tierolf, B., Lunnemann, K. & M. Steketee 2014 *Doorbreken geweldspatroom vraagt specifieke hulp*. Onderzoek naar de effectiviteit van de aanpak van huiselijk geweld in de G4, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht. http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/1366_Doorbreken%20geweldspatroom%20vraagd%20gespecialiseerde%20hulp_Web.pdf

Thuis en samenwerkingspartners zich goed ontwikkelen? Als sinds haar ontstaan ligt ze onder het vergrootglas bij de inspecties, die de kwaliteit van Veilig Thuis nauwlettend volgen, onder andere kritiek leveren op de bereikbaarheid en tevens vaststellen dat de werkdruk hoog is⁹. Ook de VNG heeft een actieprogramma in ontwikkeling voor een betere positionering van Veilig Thuis.

Veilig Thuis Zaanstreek Waterland ontving het afgelopen jaar 4000 telefoontjes en ruim 1800 meldingen

Dit artikel is gebaseerd op een lezing die ik hield op een bijeenkomst op 31 maart in Purmerend voor Veilig Thuis en samenwerkingspartners. Veilig Thuis Zaanstreek Waterland op wier uitnodiging ik sprak, bestaat uit acht gemeenten en ruim 325.000 inwoners. Ze ontving het afgelopen jaar ruim 4000 telefoontjes, meer dan 1800 meldingen. Ze voerden 165 onderzoeken uit en hadden 110 huisverboden onder hun hoede¹⁰. Manager Remco Korving en netwerkcoördinator Sarah Prins van Veilig Thuis gaven aan dat de grootste uitdaging is om in de hectiek 'zorgvuldig te blijven werken met de grote instroom binnen het veranderende veld'.

In het volgende deel beschrijf ik drie verhalen die de gezichten achter de meldingen tonen. Deze recente, nog lopende casussen, ontleend aan gesprekken met Veilig Thuis, laten zien hoe groot de uitdaging (nog) is om samenhangende hulp te bieden die helpt. Daarna geef ik een korte inhoudelijke analyse. Vervolgens ga ik aan de hand van onder andere een experiment met het 'verdiepend leeratelier' nog verder in op de benodigde 'professionele samenwerking en deskundigheid die ik opvat als een inspiratiebron om huiselijk geweld grondig aan te pakken. Ik sluit af met enkele conclusies.

Verhaal 1: Oudermishandeling: zoon mishandelt zijn moeder

Een zoon van 23 gaat zijn moeder te lijf, zij belt in paniek 112. De moeder wil wel dat het een en ander wordt vastgelegd en vertelt hoe bang ze is, maar zij wil verder geen politiebemoeienis noch aangifte doen. De zoon is weer bij zijn moeder komen wonen sinds zijn relatie uit is en hij heeft zijn ex gestalkt. Zoon is verslaafd aan DEX amfetamine, al zegt hij zelf dat hij er nu veel meer beheersing over heeft. Een huisverbod wordt overwogen maar niet uitgevaardigd. Het wijkteam wordt betrokken voor de hulp aan moeder en zoon. Anderhalve maand later herhaalt het geweld zich en doet de moeder aangifte. De ouders zijn gescheiden. Vader maakt zich zorgen om de gedragsverandering van zijn zoon. Zoon wordt ingerekend, vervolgens wordt de zaak geseponneerd. Na zijn verblijf in de cel gaat de zoon bij zijn vader wonen. Al binnen 24 uur ontstaat er ruzie met de vader, veel geschreeuw,

⁹ Inspecties Jeugd en Gezondheidszorg 2015 *Kwaliteit van Veilig Thuis*
<https://www.inspectiejeugdzorg.nl/instellingen/?t=52>

¹⁰ Ontleend aan de presentatie van Remco Korving, bijeenkomst 31 maart 2016, Purmerend.

volgens de vader was de zoon onhandelbaar en dreigde hij met een tv te gooien. Er wordt gezocht naar noodopvang: Veilig Thuis is opnieuw betrokken. Zij geven aan dat er bij een nieuw incident een veilige locatie dient te zijn voor een gesprek en zijn paraat om een eventueel huisverbod uit te vaardigen. Open vraag blijft welke vervolghulp het wijkteam heeft geleverd. Het is wenselijk in dit geval ketenpartners actief te betrekken als verslavingszorg en veiligheidshuis om daarmee veel beter vinger aan de pols te houden.

Verhaal 2: Geweld in partner en ex-partnerrelatie en intergenerationele overdracht

Een man heeft al vele malen zijn vrouw ernstig fysiek mishandeld. Zij is gevlucht naar de vrouwenopvang elders in het land en toen van hem gescheiden. Maar hij weet zijn ex-vrouw steeds weer te vinden en laat haar niet los. Dit keer heeft hij haar gevonden via een van hun volwassen kinderen. De jongste dochter wil graag contact met haar vader en zo dringt hij zich weer op. Mevrouw voelt zich angstig en bedreigd en lijkt weinig weerbaar. De volwassen dochter heeft intussen ook zelf een relatie achter de rug waarin ze mishandeld werd door haar ex-vriend. VT raakt betrokken en er wordt een huisverbod uitgevaardigd. Nog niet bekend is welke vervolghulp is ingezet. Samenhangende intersectorale hulp is cruciaal om het langdurige geweldspatroom te willen doorbreken.

Verhaal 3: Geweld tijdens de zwangerschap als teken van gevaar, intimate terror

Veilig Thuis is al een tijd betrokken bij een echtpaar van achter in de twintig vanwege vele incidenten en meerdere meldingen van partnergeweld. Vorig jaar is er twee keer een huisverbod uitgevaardigd. Mevrouw is nu enkele maanden zwanger en het geweld is erger geworden. De man domineert de relatie en heeft regelmatig grote uitbarstingen van woede. Hij trekt haar aan de haren, zet haar lichaam klem, heeft haar herhaaldelijk bij de keel gegrepen en seksueel contact afgedwongen. Hij vernedert haar en straft haar voor fouten die ze maakt. Mevrouw wil scheiden, maar hij heeft gedreigd haar dan te doden. Hij weigert alle hulp. Zij is de oudste in haar gezin van herkomst met nog jongere kinderen die bij haar moeder wonen. Haar ouders zijn gescheiden. Ze wilde bij haar vader wonen. Nu bleek dat haar vader enkele jaren gevangenisstraf achter de rug heeft omdat hij haar moeder met een wapen had verwond. De situatie wordt zorgelijker. Veilig Thuis probeert contact te leggen, maar krijgt noch mevrouw, noch meneer te pakken. De indruk bestaat dat mevrouw bang is om te spreken en bedreigd wordt door haar partner. Ook hier in deze acute zaak is krachtige ketensamenwerking nodig die waarde toevoegt en leidt tot de-escalatie en vermindering van gevaar.

Reflectie op verhalen

In alle drie verhalen dwingen en domineren daders en maken zij meerdere slachtoffers.

Wat valt verder inhoudelijk op aan deze verhalen die meldingen betreffen van ernstig geweld? Allereerst is te zien dat het gaat om ernstig geweld, en combinatieproblematiek, zoals middelengebruik en mishandeling, geweld in het gezin van herkomst en in een vorige of huidige partnerrelatie. In alle drie verhalen dwingen en domineren daders en maken zij meerdere slachtoffers. Ten tweede blijkt uit deze verhalen dat Veilig Thuis naast kindermishandeling van doen heeft met een diversiteit aan geweld: oudermishandeling, partnergeweld en ex-partnergeweld. Er is ten derde sprake van samenhang tussen de verschillende vormen van geweld, en het is relevant om vormen van samenloop altijd uitvoeriger te onderzoeken. Deze samenhang is weergegeven in figuur 1.

Ten vierde bestrijken problemen meerdere generaties en zet het geweld zich voort. Een oppervlakkige benadering scheert langs het probleem. Het ontbreken of verbloeden van hulp is fnuikend voor deze zaken. De herhaling en intergenerationele geweldspatronen vragen juist om het vergroten van inspanningen: specifieke en intensieve hulp om het geweldspatroon te doorbreken. Kindermishandeling doet zich voor in het partnergeweld dat voortduurt tijdens de zwangerschap en in het geweld in het gezin van herkomst van hun vader tegen hun moeder waaraan kinderen blootgesteld waren. Geweld tijdens de zwangerschap is een duidelijke risicofactor voor toenemend gevaar in gewelddadige relaties, zoals de *Danger Assessment Scale* (DAS) laat zien¹¹. Opmerkelijk is ook dat er weinig doorzettingsmacht is om plegers van geweld te motiveren en te corrigeren: er is meer aandacht nodig is voor normstellend gedrag en het verstevigen van samenwerking tussen de keten van straf en zorg. Van belang is ook om zorgvuldig na te gaan van welke partnerrelatiepatronen sprake is. Er is een groot verschil tussen situationeel geweld en dwingend geweld, *coercive control* genoemd. Vooral die gevallen waar de relatie stopt en

¹¹Dijkstra, S. 2013 Methodisch handelen bij de aanpak van huiselijk geweld, <http://www.bodyofknowledgesociaalwerk.nl/aanpak-huiselijk-geweld>

het geweld doorgaat of juist begint, verdienen verdieping. De onderzoeker Johnson¹² noemt dit partnerrelatiepatroon van grote machtsongelijkheid *intimate terror*. Dit vergroot de kans dat dergelijk ernstig geweld leidt tot politiemelding, ziekenhuisbezoek en vlucht naar de vrouwenopvang. Dergelijk geweld voortgezet in de ex-partnerrelatie gaat gepaard met vele vormen van dwingende controle en psychisch geweld, zoals beledigen, intimideren, controleren, volgen, afluisteren, digitaal mishandelen, zwart maken, vernederen. Het gaat hier niet om welwillende maar om kwaadwillende (ex-)partners die met hun gedrag grote relationele schade aanrichten. Het is van groot belang dat we in dergelijke complexe scheidingszaken beter leren afhechten en schadelijk gedrag aan banden kunnen leggen, en, indien omgang na scheiding een jarenlang strijdtoneel wordt, overgaan tot eenhoofdig gezag en gesuperviseerde omgang. Samenvattend: voor een effectieve aanpak moeten we huiselijk geweld breder en dieper durven te beschouwen, onderscheid kunnen maken tussen gevallen en in doordachte gezamenlijkheid doen wat nodig is¹³.

Leidende principes zijn: de wensen en behoeften van slachtoffer, verdachten en andere betrokkenen, doen wat nodig is vanuit waarden van veiligheid, kwetsbaarheid en gevaar

Samenwerken en collectief leren

Sarah Prins en Remco Korving van Veilig Thuis Zaanstreek- Waterland benoemden in een voorgesprek onder andere goede ervaringen met de werkwijze van ZSM¹⁴ (zo spoedig mogelijk), verrijkte politiemeldingen en het tijdelijk huisverbod. Dit sluit aan bij een lopend uit ZSM voortkomend experiment op drie plaatsen in Nederland dat een verdiepend leeratelier genoemd wordt.¹⁵ Het project richt zich op jeugdzaken (diefstal, afpersing, geweld) en casussen huiselijk geweld. In het verdiepende leeratelier gaat het om op casus gerichte samenwerking tussen politie, OM, Reclassering, Raad, SHN, VH, VT, Halt waarin in groepsverband gezocht wordt naar betekenisvolle afdoening en zorg op basis van gezamenlijk werken volgens *de bedoeling*¹⁶. Leidende principes zijn: de wensen en

¹² Johnson M. 2008 *Intimate Terrorism, Violent Resistance, and Situational Couple Violence: A Typology of Domestic Violence*, Boston/Hannover /London: Northeastern University Press.

¹³ Zie het interview van Kees Vermeer met mij in het Nederlands Tijdschrift voor Evidence Based Practice in 2014, 4, pagina 21-24 <http://www.sietske-dijkstra.nl/wordpress/wp-content/uploads/Dijkstra-NTvEBP-2014-4.pdf>

¹⁴ Zie voor een bespreking van actie-onderzoek bij de werkplaatsen ZSM in Midden en Noord-Nederland, Krechtig, L., Menger, A., De Boois, M. en M. Zuurbier 2016, *Zo samen mogelijk naar een gerichte effectieve aanpak van crimineel gedrag*, Hogeschool Utrecht.

¹⁵ Samen met reclasseringsexpert Lous Krechtig en lector werken in het gedwongen kader Anneke Menger ben ik sinds februari 2016 als expert huiselijk geweld betrokken bij deze leerateliers vanuit het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI) van de Hogeschool Utrecht.

¹⁶ Zie *Verdraaide organisaties. Terug naar de bedoeling* (Kluwer, 2012) van Wouter Hart.

behoeften van slachtoffer, verdachten en andere betrokkenen, doen wat nodig is vanuit waarden van veiligheid, kwetsbaarheid en gevaar. Zo worden in deze samenwerking over instellingen heen individuele leerprocessen tot collectieve leerprocessen en werkt men aan de vorming van *communities of practice* en *communities of learning*¹⁷. Sennett zou dit 'good work' noemen. In zijn grote onderzoek over samenwerking *Together* stelt deze Amerikaanse socioloog¹⁸ de dialoog tegenover de dialectiek. Bij dialectiek gaat het om het uitwisselen van standpunten om uiteindelijk tot een synthese te komen; bij dialoog is het gezamenlijke constructieproces de kern, waarbij de uitkomst vooraf niet vaststaat en de verschillen een constructieve waarde hebben. Dat doet een veel groter beroep op het inleven van en luisteren naar de standpunten en onderliggende overtuigingen en waarden van mensen dan in de dialectische situatie. Zo komt hij tot drie professionele *kernvaardigheden* van de eenentwintigste eeuw: je verplaatsen, dialoog aangaan en bescheidenheid.

Wat is er nodig als het gaat om de aanpak van geweld? Het gaat hier om gezamenlijke inspanningen om veiligheid te versterken, geweld te stoppen en de norm te stellen waarbij straf- en zorgpartners samen optrekken en de hulpvraag verbinden met lokale en regionale partners.

Een effectieve aanpak heeft dus een scherp oog voor samenhang in het probleem en samenhang in de werkwijze

Conclusies

Huiselijk geweld heeft veel gezichten. Het geweld is divers en heeft vele vormen. Er zijn veel mensen bij betrokken, kinderen, jongeren en volwassenen. En het geweld kan zich herhalen, ook in de volgende generaties. Een effectieve aanpak heeft dus een scherp oog voor samenhang in het probleem en samenhang in de werkwijze. Verdieping helpt recidive voorkomen en leidt tot beter professioneel handelen. Relevant is vervolgens om te onderzoeken of en zo ja hoe een krachtige aanpak impact heeft op de betrokkenen en of het geweld stopt. Een follow up onderzoek naar de ontvangen hulp en het duurzaam stoppen van geweld dus vanuit het perspectief van de betrokkenen en professionals waarvoor ik mij direct beschikbaar stel. Een effectieve aanpak is verder persoonsgericht: het geeft geweld een gezicht en een verhaal en het let op de betekenis van sekse en machtsverhoudingen. Dit leidt naar betekenisvolle en zo nodig diepgaande hulp al dan niet in combinatie met straf en afdoening. Dit vereist vakmanschap van onderzoekende professionals die doen wat nodig is en in gesprek gaan met betrokkenen. Cruciaal is dat zij deze hulp op gang brengen en volgen. Dit met het doel om herhaling van geweld te voorkomen en schade te verminderen. Deze

¹⁷ Zie ook het RMO rapport uit 2015: Leren innoveren in het sociale domein, <http://www.mogroep.nl/thema/transities-transformatie/publicaties/publicatie/5588-leren-innoveren-in-het-sociaal-domein>

¹⁸ Sennett, R. 2012 *Together. The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation*. New Haven: Yale University Press.

werkwijze krijgt vorm in doelgerichte, innovatieve en verdiepende samenwerking. Een interessant voorbeeld daarvan is het genoemde leeratelier waarin de principes - de bedoeling- centraal staan waaruit inzichten voort komen en de regels aan ten dienste staan. Daarin kan collectief geleerd kan worden en vindt collegiale transfer plaats. Werkprocessen worden effectief ingericht.

Bij triage is er steeds nadrukkelijk aandacht voor het uitfilteren van chronisch en ernstig geweld en de impact daarvan, ook met het oog op specifieke en gecombineerde interventies, en worden instrumenten (zie noot 9) gebruikt om dit te onderbouwen. Ook is er dringend meer aandacht nodig voor het thema ex-partnergeweld¹⁹ dat nu nog te vaak verborgen en onbesproken blijft, maar intussen wel voortwoekert, het speelveld van de belaagde ex-partner verkleint, verzet breekt²⁰ en verhoudingen tussen ouders en kinderen aantast. Dreiging, genderspecifiek en psychisch geweld houdt verband met een deel van de conflictueuze en complexe scheidingen. Agendasetting is nodig.²¹ Tot slot is het nodig om geweld eerder te herkennen en te voorkomen en zo mogelijk ambulante en systeemgericht aan te pakken.

¹⁹ Shepard, M.F. & A.K. Hagemester 2013 Perspectives of Rural Women: Custody and Visitation with Abusive Ex-Partners, *Affilia, Journal of Women and Social Work* 28, 165-176.

²⁰ Myhill, A. 2015 Measuring Coercive Control: What We Can Learn From National Population Surveys? *Violence Against Women* 21, no 3, 355-375.

²¹ Verwacht in bundel KSI, 2016, HU: Dijkstra. S. *Agendasetting voor complexe scheiding: betere analyses, normstelling bij beschadigend gedrag en passende hulp.*